

2. Паренс Г. Агрессия наших детей. – М., 1997. – 223 с.
3. Фрейд А., Лейбин В. М. Детский психоанализ. – СПб., Пітер, 2003. – 72с.
4. Фромм Е. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1994. – 209 с.
5. Фурманов И.А. Детская агрессивность. – М., 1996. – 312 с.

Науковий керівник: доцент Т. В. Горобець

ОСОБЛИВОСТІ САМООЦІНКИ ДІТЕЙ, ЩО МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ СЛУХУ

О. Ю. Порожня

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Актуальність даної теми обумовлена постійним зростанням кількості дітей, що мають порушення в розвитку, а саме порушення слуху. Зміни, які відбуваються в нашому суспільстві, впливають на емоційну свідомість дітей, що може призводити до різних проблем: невпевненість в собі, агресія, жорстокість, сором'язливість і занижена самооцінка. Соціалізація дітей, що мають порушення слуху є однією з найважливіших задач, що постають як перед батьками так і спеціальними навчальними закладами.

Спочатку, в перші роки життя, дитина приймає оціночні характеристики дорослих, потім протягом формування її «самості», вона оцінює себе за тими вимогами, які ставить перед нею суспільство і вона сама. Оцінка дитиною самої себе, своїх можливостей і свого місця серед оточуючих – це і є самооцінка. Вона вважається найважливішим критерієм поведінки людини, визначає її самопочуття в суспільстві з іншими людьми, її критичність і вимогливість до себе, ставлення до своїх успіхів і невдач. Самооцінка суттєво впливає на ефективність в діяльності і на формування особистості на всіх етапах розвитку дитини, особливо якщо вона має певні порушення в розвитку.

І якщо дослідженню самооцінки здорових дітей при свячено достатню кількість наукових робіт, то особливостями формування самооцінки у дітей, що мають порушення слуху майже не досліджено. Вивчення особистості глухих і слабочуючих дітей займались В. С. Собкін, К. Г. Коровін, М. М. Нудельман, Н. Г. Морозова, Н.О. Ярошевич, Р. М. Боскіс, Т. В. Розанова, Т. Г. Богданова.

На формування самооцінки дітей, що мають порушення слуху впливають наступні чинники. Насамперед умови сімейного виховання (розділяють на сприятливі та несприятливі), які впливають на формування особистості дитини та її самооцінки. Спершу під впливом батьківської турботи у дитини виникає загальна самооцінка. Вона стає фундаментом формування особистості. При дефіциті батьківської любові у дитини при становленні самооцінки відсутня позитивна її спрямованість. Це дає початок формуванню почуття неповноцінності, агресивності. Відсутність позитивної загальної самооцінки в ранньому віці важко компенсувати в пізніші періоди, тим більше у дітей з порушеним слухом, які стикаються з величезними труднощами в спілкуванні навіть в своїй сім'ї, якщо батьки чують[4].

Наступним етапом є формування суб'єктивної самооцінки і її відокремлення від загальної, коли дитина розуміє, що зауваження дорослих з приводу її певних дій не знижують загального позитивного ставлення до неї.

В дослідженні К. Мідоу [5], де порівнювалась самооцінка дітей з порушеннями слуху, що мають глухих батьків і тих, що мають чуючих батьків, більш адекватною самооцінка виявилась у першої групи. Це пояснюється тим, що глухі батьки дають

більш позитивну рольову модель поведінки. На формування більш завищеної самооцінки впливає той факт, що глухі діти отримують похвалу за незначні досягнення.

Наступним фактором є навчальна діяльність та досягнення. На формування адекватної самооцінки впливає спілкування дитини з однолітками. Порівнюючи свої досягнення в конкретних видах діяльності з результатами інших дітей того ж віку, дитина починає все більш правильно і точно оцінювати свої можливості і здібності. Суб'єктивна самооцінка формується на основі оцінок дорослих і на основі власного досвіду. Це дає можливість дитині адекватно оцінити свої успіхи і невдачі. Для дітей, що мають порушення слуху спілкування з однолітками не просто ускладнене, воно може нести певні негативні наслідки як на самооцінку так і на формування особистості в цілому. Глухі діти майже завжди відчують своє не вигідне становище в порівнянні з чуючими. В одному випадку така ситуація може спровокувати почуття неповноцінності іменшовартості, а іноді призвести до зарозумілості. В суспільстві глухі діти стикаються з певними нормами поведінки, вимогами і очікуваннями до них. Внаслідок цього відбувається посилення почуття неповноцінності, яке негативно впливає на формування самооцінки. Занижена самооцінка і самоповага глухої або слабочуючої дитини знижують їх здатність до активного пристосування в соціумі.

- Ступінь розвитку комунікативних навичок. Для чуючи дітей комунікативні навички виявляються в можливості взаємодії з дорослими, а також взаємодіяти з однолітками, вміння сприяти один одному у важких моментах і вміння регулювати міжособистісні взаємини.

У дітей з порушенням слуху мова без навчання ніяк не формується, а, отже, комунікативні навички теж. Частина дітей зі зниженим слухом розуміє елементарну звернену мову в обставинах встановленої ситуації, а інші усвідомлюють тільки вивчені слова. Деякі слабчуючі діти з детальною фразовою промовою здатні усвідомлювати звернену мову без демонстрування ситуації.

Якщо у спілкуванні слабчуючі діти широко користуються вказівками на об'єкти і предметними діями, природними жестами, мімічними засобами, то глухі діти майже не застосовують мовлення, яке характеризується величезним числом граматичних і фонетичних викривлень [1].

- Умови навчання. Було досліджено і проаналізовано самооцінку глухих і слабчуючих дітей, що навчались в різних типах навчальних закладів. На думку Т. Н. Прилепської, глухі діти мають проблеми з соціальною зрілістю і адаптацією в середовищі через те, що більшість таких дітей зазвичай перебувають в навчальних закладах інтернатного типу і ізольовані від чужого суспільства. Оскільки всі умови в інтернаті розраховані на дітей, що мають порушення слуху, наприклад, занижені вимоги і постійні заохочення, призводять до формування у глухих і слабчуючих дітей помилкового почуття легкості в усьому і залежності та стриманості від інших. Навчання в закладах інтернатного типу може вплинути на формування у глухих і слабчуючих дітей неадекватної самооцінки [5].

Ця думка в більшості випадків відноситься до країн, що належали Радянському Союзу, де для таких дітей створювались спеціальні заклади. І хоча, на сьогодні інклюзивна освіта досить поширена в нашій країні, це питання й досі є актуальним.

Всі вище зазначені труднощі заважають глухим і слабчуючим дітям адекватно оцінювати оточуючих, а також формуванню у таких дітей правильної самооцінки.

Отже, формування самооцінки у дітей з порушеннями слуху залежить від:

1. Умов сімейного виховання. Визначено, що якщо дитина перебуває в середовищі глухих, вона благополучно розвивається в міру своїх можливостей. У таких сім'ях частіше зустрічається стратегія повного прийняття дитини і її дефекту. По-іншому складаються стосунки у сім'ї, де батьки чуочі. У взаєминах можливе нерозуміння один одного, відстороненість, уникнення з боку батьків. Такі умови виховання можуть лише негативно позначитися на формуванні самооцінки.

2. Доведено, що незважаючи на те, що діти з порушенням слуху більш ніж чуочі оптимістично налаштовані щодо свого майбутнього, вони не можуть повноцінно реалізовуватись в соціальному плані через низьку самооцінку, нездатність вирішувати самостійно проблеми, реагувати на зовнішні життєві обставини, сприятливі моменти і ситуації, досягати успіхів у навчальній та особистісній діяльності.

3. Від комунікативних навичок. Зазначено, що в більшості випадків глухі мають відносно мало мовних засобів для опису особистісних особливостей людей, їх емоційних проявів. Це уповільнює у нечуючих процес формування соціально-емоційної зрілості, усвідомлення дітьми свого ставлення до інших і до себе, свого становища серед однолітків і в більш широкому соціальному оточенні. Передумовою вище зазначеному є порушення комунікативних зв'язків з людьми і особливо з однолітками.

4. Від умов навчання. Навчання в закладах інтернатного типу може вплинути на формування глухих і слабочуючих дітей неадекватної самооцінки, що найбільш гостро впливає на період входження їх в самостійне життя.

Список використаної літератури:

1. Бекетова Е.С. Пути формирования коммуникативных навыков у детей с нарушением слуха / Е.С. Бекетова. – Новосибирск: НГПУ, 2017. – с. 10 – 13.
2. Богданова Т.Г. Сурдопсихология. М., 2002.
3. Кошелева Е.А. Психологические особенности глухих и слабослышащих людей и их проявления в общении / Е.А. Кошелева. – Поволжская государственная социально-гуманитарная академия, 2012. – с. 672 – 675.
4. Олейникова Л.Т. Социализация старших подростков с нарушениями слуха / Л.Т. Олейникова. – Известия ВГПУ, 2011. – с. 75 – 78.
5. Основы психологи детей с нарушениями слуха: Учебное пособие / Сост. О.И. Сулова.- Саратов: Издательский центр «Наука», 2013.- 92с.

Науковий керівник: доцент І. В. Сірик

ФАКТОРИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

Д. В. Рожков

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Термін «емоційне вигорання» був введений американським психіатром Г. Фрейденбергером в 1974 році для характеристики психологічного стану здорових людей, що перебувають в інтенсивному й тісному спілкуванні із клієнтами, пацієнтами в емоційно насиченій атмосфері при наданні професійної допомоги. Спочатку цей термін визначався як стан знемоги, виснаження з відчуттям власної марності [3].

Феномен емоційного вигорання вже виходить за рамки середньостатистичної людини, яка перебуває у стресовому стані в своєму житті. Це екстремальний стан коли людина досягає емоційного, фізичного та психічного виснаження, яке викликоне